

Wandelen in Broek- en Darthuizen

7,3km



RA=rechtsaf, LA=linksaf, Raanh=rechts aanhouden en Laanh=links aanhouden. Gedateerd december 2025.

Start bushalte Donderberg noordzijde met busverbinding lijn 350 en dichtbij café-restaurant Darthuizen en rotonde ten westen van Leersum.

DARTHUIZEN

Wie van Leersum naar Doorn rijdt, ziet in het begin aan beide kanten van de N225 een uitgestrekt bosgebied liggen. In deze bossen en het aangrenzende landbouwgebied lag het zeer oude buurtschap Darthuizen. De naam van buurtschap *Derthesen* werd in 1253 al genoemd, maar bewoning van deze streek was er al in de prehistorie. Op de Darthuizerberg stond een hofstede die erkend werd als de ridderhofstad Darthuyzen. Deze vormde met buurtschap, omliggende velden en bossen de Heerlijkheid Darthuizen. Tot 1857 is Darthuizen zelfstandig gebleven, maar werd vanaf die tijd onderdeel van de gemeente Leersum. Deze is vervolgens met ingang van 1 januari 2006 opgegaan in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. De gronden van kasteel Broekhuizen lagen in de gemeente Darthuizen, maar boerderij Schevichoven lag in de gemeente Leersum.

2 Richting kern Leersum lopen en bij 1ste weg LA (Burg. v.d. Boschlaan). Bij zicht op tombe naar deze wandelen.

HET LANDIJS RUKT OP

Van de doorgaande weg naar de tombe ligt de zeer steile helling van de stuwwal, de Utrechtse Heuvelrug. Hier is in de voorlaatste ijstijd zand en grind omhooggestuwd.

KLINKERWEG

Enkele personen werkten in de steenfabriek in Elst. Bij het bakken van stenen waren er ook misbaksels.

Voor een deel werden deze door Leersummers op karren geladen en naar deze weg gebracht. Door bekwame stratenmakers werd van de kromme stenen een bol liggende weg gemaakt.

TOMBE VAN NELLESTEIJN

Het grafmonument of Tombe van Nellesteijn uit 1818 wordt als het meest puur neoclassicistische bouwwerk in ons land gezien. Het wordt wel eens met een Romeinse graftempel vergeleken. De ontwerper van deze graftombe is Johan



David Zocher Jr. die in opdracht van C.J. van Nellesteijn de 14 m. hoge uitzichttoren bouwde. Het eigenlijke grafmonument bevindt zich onder de toren.

Boven de ingang van de grafkelder staat geschreven:

‘Blijmoedig aan het graf te denken is ook een vrucht die het kruis ons gaf’.

De toren staat op de ca. 36 m. +NAP hoge Donderberg. De eerste begrafenis in de tombe vond in 1822 en de laatste in 1917 plaats. Vóór het monument ligt sinds 1829 de kleine begraafplaats van Darthuizen, waaronder ook kasteel Broekhuizen viel. De begraafplaats was van 1828 tot 1998 in gebruik en er zijn ongeveer 80 mensen begraven. In 1793 kwam Mr. C.J. van Nellesteijn in het bezit van Broekhuizen. De tombe is met 19 ha grond in 1907 aan de gemeente Leersum geschonken en de tombe was van 1830 tot 1953 bewoond.

3 Vóór de tombe LA de steile helling afdalen en daarna de weg oversteken en weg door hek vervolgen.

DOORBRAAK VAN DE STUWWAL

De steile helling is door een sterke stroming van het ijssmeltwater ontstaan. Het licht hellende deel naar de weg is tijdens de laatste ijstijd (120 tot 10.000 jaar geleden) ontstaan. Het smeltwater kon toen niet in de bevroren ondergrond van de steile helling wegzakken en stroomde langs het oppervlak af, nam zand en grind mee en werd aan de voet van de stuwwal afgezet. Dit wordt hellingzand genoemd.

STUIFZAND EN DEKZAND

Na de voorrangsweg loopt u in een stuifzandgebied met een enkele hoge duinen. Vrij snel daarna komt u in het vlakke zwak golvende dekzandgebied.

4 Bij Y-splitsing Raanh en daarna RD na viersprong naar vijfsprong.



De grote bonte specht is dikwijls te zien of te horen.

HELLINGZAND

Ongeveer 70 m. vóór en ca. 80 m. na de vijfsprong ziet u de lichte helling van het hellingzand en daarna de steile helling van de doorbraak van de stuwwal.

HET LANDIJS RUKT OP

In de voorlaatste ijstijd is de stuwwal omhooggestuwd.

5 Bij vijfsprong LA ruiterspad op en RD en aan het eind LA. Daarna de N225 oversteken. Na beukenbomen en viersprong RA en daarna op paadje LA.

SPAARTELGENBOS

Na de voorrangsweg ligt links en rechts van de zandweg ‘n spaartelgenbos. Zo’n bos is een overblijfsel van eikenhakhoutcultuur. Dat is een verdwenen teelt van



Voorbeeld hakhout

eikenhakhout. Deze teelt vond plaats op houtwallen en in eikenhak-houtbosjes. Daarbij groeiden diverse scheuten op een stobbe of stronk en deze werden voorheen om de 7 à 12 jaar afgehakt. Het hakhout verdween om economische redenen.

Men liet daarna op de stobbe meestal één sterke scheut, een zgn. spaartelg staan. Deze spaartelg groeide op tot boom en met andere bomen tot het spaartelgenbos. Het eikenbos groeit hier op stobben, maar in het laatste deel treft u richting grasland ook enkele spaartelgen op stronken aan.

SPRENGGEBIED

Bij de sprengkop staat een bank. Deze sprengkop is gegraven om wellend water op te vangen. Dit was voorheen een nat gebied en met diepe sloten en een spreng werd de gracht van kasteel Broekhuizen gevuld.



Sprengkop Poedelwijk.

Zie: landschapvanamerongen.nl/Bodem/Kwelwater

6 Na de sprengkop LA tweemaal het bruggetje over en aan het eind RA. Aan het eind weer RA.

7 Een iets kortere weg is om na kwekerij LA een paadje in te gaan. Daarna 1^{ste} LA, daarna Ra langs spreng en aan het eind LA richting kasteel lopen. Op asfaltweg Ra en na brug direct LA en half verharde rolstoelpad in(zie nr. 10).

8 We gaan bij 6 RA en volgen deze brede weg.

DE VEREZEIK

De boerderij op Bremweg 10 heet De Verezijk en deze is in de eerste helft van 19^{de} eeuw gebouwd.

KAMPENLANDSCHAP

De ontwikkeling, de ontginning van dit (dek-) zandgebied vond al voor de 13^{de} eeuw plaats en wordt daarom een oude ontginning genoemd. Daarbij werd geen gemeenschappelijk akkercomplex (es

of eng) gevormd, maar elke boer had zijn eigen bouwland (een zgn. kamp), wat min of meer een blokvormig perceel is. Op de hoek van de Bremweg Darthuizerweg zien we zo'n kamp. Zo'n landschap noemt men een kampenlandschap. Een kamp was omgeven door een dichte wildwal en dit diende om het vee en grote wild van de akkers te houden. In een dergelijk landschap liggen de oude boerderijen verspreid en is het wegenpatroon veelal gebogen. De ligging van de percelen geeft het bodemgebruik in het verleden aan. De kampen liggen namelijk in verhouding hoog, de voormalige heide middelhoog en de wei- en hooilanden laag.

9 Bij de asfaltweg LA (Darthuizerweg).

KAMP

Tegenover de boerderij zien we nog een mooi voorbeeld van een het kamp. We wandelen op de weg langs de kamp (links en hoog) met rechts van de weg het lager gelegen gebied met verderop een schaapskooi. De voormalige wildwal is echter aan deze kant verdwenen. Het lage gebied bij de schaapskooi was in 1895 grasland.



Vlaamse gaai.

KAPEL

In kleine nederzettingen van een parochie werd in de Middeleeuwen meestal een kapel geplaatst. Dat is bij Darthuizen, dat bij de parochie Doorn behoorde, ook gebeurd. In deze 'bijkerkjes' mocht alleen de mis worden opgedragen. De hoogmis, huwelijken, e.d. werden in de

parochiekerk in Doorn gevierd. De kapel in Darthuizen werd al in 1400 als *der capellen ... te Derthesen* vermeld. Het was in verhouding een grote kapel en leek meer op een kleine kerk. Toen de gemeente bij Leersum werd gevoegd, werd deze niet meer gebruikt en verviel tot een ruïne. De kapel stond in de omgeving van het huis dat de Kapel wordt genoemd.

DE KAPEL

De Kapel op Darthuizerweg 3 is één van de oudste huizen binnen de voormalige gemeente Leersum. Het lag aanvankelijk in de gemeente Darthuizen, maar sinds de



samenvoeging van beide gemeenten in 1857 behoort het tot Leersum en nu dus tot de gemeente Utrechtse Heuvelrug. Dit huis staat bekend onder de naam Kapel. Deze naam is te danken aan het feit dat de kapel van Darthuizen hier vlakbij stond. Vermoedelijk werd het huis in de 16de eeuw gesticht. In 1792 werd het als *in de herberge de Capelle zijnde het Geregts huys van Darthuijsen* beschreven, maar het is ook een bakkerij geweest.

10 Aan het eind van de Darthuizerweg LA en voor brug RA. Hier het half verharde rolstoel pad(Utrechtspad) wandelen.

KASTEEL BROEKHUIZEN

In een leenakte uit 1408 wordt Broekhuizen als een versterkte boerderij, als ridderhofstad voor het eerst genoemd, maar het kasteel moet al veel ouder zijn. Het wordt namelijk al in de 14de eeuw vermeld. Het was in een moerassig gebied gelegen en dat wordt een broek genoemd. Het huis in het broek ging vele malen in andere handen over. In 1792 kwam het in bezit van de heer Van Nellesteijn, die het oude huis liet slopen en een nieuw, groter huis in de Empirestijl liet bouwen. In 1810 kreeg het zijn huidige vorm. De vergroting betreft de zijgevels en de ingangspartij met Ionische zuilen in de Franse Empirestijl. Na een brand in 1906 is het huis herbouwd. Tot de buitenplaats behoren een aantal bijgebouwen, waaronder het koetshuis en een oranjerie.

11 Naar LA, RA en LA volgen tot een asfaltweg.

KASTEELPARK

Rond 1680 werd een park in de formele, strakke barokstijl aangelegd, maar omstreeks 1810 werd de baroktuin omgevormd in de Engelse landschapstijl. Deze stijl is veel speelser met doorkijkjes, glooiingen, slingerende paadjes en waterpartijen. Een overblijfsel van de baroktuin is de rechte, eeuwenoude beukenlaan. Deze laan, een zgn. zichtlijn ligt



aan het eind van de wandeling in het park en loopt door in de Broekhuizerlaan. Het kasteel Broekhuizen ligt hier aan een brede, gegraven waterpartij. De indruk werd hiermee gegeven dat het kasteel aan een rivier lag. Van de afgegraven grond heeft men de hogere delen aangelegd. Mede met de begroeiing en de ruimtes heeft men een dynamisch parklandschap met verrassende doorkijkjes gemaakt. In het gebied voor het



kasteel werd een beek gegraven. Het kasteelterrein is een rijk domein voor dieren en planten.

Blad van een

tulpenboom. Er staat nog een restant van de boom met jonge scheuten.

Zo komen er bijv. *snoeken*, kamsalamanders, levendbarende hagedissen en de beslist niet gevaarlijke ringslang voor. De hier broedende, kleine specht is vooral in het voorjaar te horen, als deze al roffelend bezig is zijn territorium af te bakenen. In de herfst en winter is de ijsvogel en de visarend soms te zien. De nijlganzen zijn echter duidelijk aanwezig. Hier groeien waterviolier, koekoeksbloem en bosanemoon. De dode of afstervende bomen zijn een rijke voedselbron voor paddenstoelen, insecten en andere dieren of bieden voor spechten en mezen een uitstekende nestgelegenheid. Daarom worden deze bomen niet uit het park verwijderd.

HEEMTUIN

Als u de route volgt, kunt u een heemtuin bezoeken. Als u aan de oostkant van het park links een gazon ziet, ligt er na een bocht naar rechts direct de ingang van de heemtuin. Hier zijn in verschillende



De heemtuin met schuur in het jaar 2008.

milieus o.a. wilde planten te bewonderen. Deze zgn. Londo-tuin, de heemtuin van de Vereniging Dorp en Natuur Amerongen - Leersum is vanaf 1 maart tot 1 oktober opengesteld. Op woensdagmorgen van 9-12 uur en op zondagmiddag van 14-17 uur.

SCHEVICHOVEN

In het laatste deel van het kasteelpark ligt rechts het eeuwenoude complex Schevichoven. De naam Schevichoven is een samenstelling van Schevic en hoeve. Schevic is de Middeleeuwse naam van vlas of van ene Schevic. Omdat op deze boerderij vlas werd geteeld, wordt de boerderij ook vlashoeve genoemd.



De naam Schevichoven wordt al omstreeks 1382 vermeld. De boerderij bestaat uit verschillende bouwwerken uit diverse

perioden, namelijk een boerderij en jachthuis, een duiventoren en andere bijgebouwen, waaronder een schaapskooi. Het gebouw met trapgevels stamt uit de vroege 17de eeuw. De boerderij is zeer gezichtsbepalend.

12 Na het kasteelhek RD (Broekhuizerlaan) en direct Raanh aan de overkant het smalle pad door de bosstrook volgen.

HOEVE MIDDELWEG

Net buiten het kasteelpark ligt links hoeve Middelweg. Deze boerderij is markant gelegen en maakte aanvankelijk deel uit van het landgoed Broekhuizen. Het type vormt een goed voorbeeld van een langhuisboerderij, dat veel voorkomt in deze regio. Volgens de tekst op de gevelsteen, die in de voorgevel is gemetseld, dateert de boerderij uit 1775. Op deze bruin geschilderde steen staat in vergulde letters Middelweg/Broekhuizen 177V. In 1978 onderging de boerderij een ingrijpende restauratie en verbouwing. Hoewel het pand thans als woonhuis in gebruik is, heeft het zijn oorspronkelijk aanzien van een keuterboerderij behouden.

HOEKENDAALSE LAANTJE

Het pad in de bosstrook heet het Hoekendaalse laantje. De naam is vernoemd naar het buitenverblijf Hoekendaal, dat ten noordoosten van de rotonde stond.

WILDWAL

Mooi is de wildwal, een grondwal voor het bouwland. De wildwal is hier nog aanwezig en deze heeft rondom het oude bouwland gelegen. Het diende om het op de heide en in het bos grazende vee en grootwild van de akkers te houden. De wal werd aangelegd

door het graven van een greppel en met de vrijkomende grond werd een wal opgeworpen. De greppel of bij 'natte' gronden een sloot lag aan de kant van de woeste gronden, aan deze kant. Daardoor moesten de dieren een grotere hoogte overbruggen om door de zeer dichtbegroeide wal te komen. Op de wal werd eikenhakhout geteeld en eventueel vlechtwerk van levend hout. Verder werd deze dicht beplant met o.a. meidoorn

SCHEVICOVER ENG

Achter de wildwal ligt de *Schevichover Eng*. Deze akker is in de middeleeuwen uit bos ontgonnen. Door eeuwenlange bemesting met plaggenmest is er millimeter na millimeter een dikke teelaarde laag ontstaan. Dit kwam, omdat in de plaggenmest zandkorrels zaten. In 1895 had deze akker dezelfde vorm en is wat dat betreft gaaf gebleven.

13 Aan het eind door het hekje en bij heg LA, via parkeerterrein van restaurant Darthuizen en daar LA naar het eindpunt.



Park Broekhuizen

Verantwoording zie: landschapvanamerongen/Boek/Bescryvinge van Ameronghen en Overberg bij verantwoording.